

... alebo o tom, či je svet dobrý alebo zlý a či si za svoj osud môžeme alebo nemôžeme my sami.

6. Kapitola Petersonovej knihy *12 návykov pre život* skúša riešiť hneď dva problémy, ktoré ale medzi sebou úzko súvisia.

Tým prvým je **zmysluplnosť či dokonca dobrota sveta a nášho života v ňom**. Peterson konštatuje: „Popravde, život je veľmi ťažký. Všetkých nás čaká bolesť a skaza. Niekedy je utrpenie jednoznačným dôsledkom osobnej chyby, ... Ale kontrola človeka je obmedzená. Náchylnosť k zúfalstvu, chorobe, starnutiu a smrti je univerzálna. ... Napríklad sám veľký Lev Tolstoj začal na vrchole svojej slávy, vplyvu a tvorivej sily spochybňovať hodnotu ľudskej existencie. Argumentoval takto: „Bol som v hroznej pozícii. Vedel som, že v racionálnom poznaní nenájdem okrem popretia života nič; a vo viere som nenašiel nič okrem popretia rozumu, a to bolo ešte zúfalejšie ako popretie života. Z racionálneho poznania vyplývalo, že život je zlý a ľudia to vedia. Nemusia žiť, ale žili a žijú, rovnako ako ja som žil, aj keď som dávno vedel, že život nemá zmysel a je zlý.“ Peterson potom pokračuje: „Tolstoj dokázal napriek snahe identifikovať len štyri spôsoby, ako sa zbaviť takýchto myšlienok. Jedným bol návrat do stavu detskej nevedomosti. Ďalším vyhľadávanie bezvýznamných pôžitkov. Tretím bolo „naďalej sa pretĺkať životom, ktorý je zlý a nemá zmysel, dopredu vediac, že to k ničomu nevedie“. Tento druh úniku vnímal ako slabosť: „Ľudia v tejto kategórii vedia, že smrť je lepšia ako život, ale nemajú silu konať racionálne a rýchlo skončiť s týmto sebaklamom tak, že sa zabijú...“ Len štvrtý a posledný spôsob úniku zahŕňal „silu a energiu. Len čo si človek uvedomí, že život je zlý a bezvýznamný, zničí ho.“ Tolstoj svoje myšlienky vytrvalo rozvíjal: „Takto konajú len neobvykle silní a logicky zásadoví ľudia. Keď si uvedomia stupidnosť vtipu, ktorého sú súčasťou, a vidia, že mŕtvi sú šťastnejší než živí a že je lepšie nežiť, začnú konať a tento hlúpy vtip ukončia; použijú na to akékoľvek prostriedky: slučku okolo krku, vodu, nôž v srdci, vlak.“

To je dobre pesimistický pohľad na svet: alebo byť infantilným nevedomcom, alebo sa opíjať (prenesene či doslovne) zábavkami a rozptýleniami a tak unikáť pred touto desivou skutočnosťou – asi tak, ako vojaci večer pred bitkou hýria, jedia a pijú a hulákajú, aby nemuseli myslieť na to, že ráno všetci zomrú v beznádejnom boji, pred ktorým niet úniku. Treťou možnosťou je trpieť vo vedomí bezzmyselnosti všetkého, čo žijeme a čo robíme, ako to opisal ateista Bertrand Russell: „Človek je produktom príčin, ktoré nemali schopnosť predvídať cieľ svojho pôsobenia; jeho pôvod, rozvoj, nádeje i strachy, to, čo miluje a čomu verí, nie je nič iné, než výsledok náhodného usporiadania atómov. Žiadne zaniehanie ani hrdinstvo, žiadna sila myšlienky či pocitov nedokáže uchovať život jednotlivca za hrobom; všetky ľudské činy za celé veku, všetko zaniehanie a všetka inšpirácia, najžiarivejšia múdrosť ľudského génia – to všetko je určené na zánik... Chrám všetkého, čo ľudstvo dosiahlo, musí byť nevyhnutne pochovaný. ... Priestor, kde bude odtiaľ žiť ľudská duša, možno pevne vybudovať len v rámci tejto pravdy, iba na pevnom základe zúfalstva, ktoré sa samo sebe nepoddá.“ Práve toto „nepoddanie sa“ ale považuje Tolstoj sa ohavnú slabosť človeka, pretože – a v tom má pravdu – prečo, v mene čoho a kvôli čomu by sme sa mali „nepoddáť“, ak všetko, čo žijeme a čo robíme, je bezzmyselné, vopred odsúdené na zánik a my sami aj tak nakoniec zomrieme? Potom má pravdu Kazateľ, keď píše: „Márnosť, len márnosť, všetko je iba márnosť.“³ Aký osov má človek zo všetkej svojej námahy, ktorou sa ustáva, (kým je) pod slnkom? ... To trápne zamestnanie uložil Boh Adamovým synom, aby sa ním umárali.¹⁴ Videl som všetko, čo sa deje pod slnkom, - ale to všetko je márnosť a honba za vetrom“ (Kaz 1,2n.13n)! Potom nám načim volať s Jóbom: „Bár by zhylný deň, v

ktorom som sa narodil, aj noc, keď povedali: „Chlapca počala!“

¹² Nač ma pritúlili kolená (otcove), načo ma prsia (matkine) kojili?!¹³ Mal by som pokoj, keby som bol hneď zadriemal, a odpočinok, keby som bol usnul“ (Job 3,3.12-13). Ak môj život je bezzmyselným trápením a pretĺkaním sa v ústrety skaze a smrti – prečo potom radšej nezomrieť hneď a ušetriť si tak ono bezzmyselné a úplne zbytočné trápenie a bolesť? Toto je Tolstého jediná rozumná a človeka dôstojná voľba: „slučka okolo krku, voda, nôž v srdci, vlak“ – pre seba, pre svojich blízkych, pre ľudstvo ako také. Súčasne ale cíti – a preto vari sám sebou opovrhne ako zbabelcom – že to napriek všetkej na pohľad nepriestrelnej logike nie je správne riešenie: „Celé roky pred sebou ukrýval zbrane a nechodil s lanom v ruke, aby sa náhodou neobesil,“ zakľučuje Peterson.

Skúsme si teraz predstaviť fiktívneho človeka, študenta, ktorý žije v internátnej škole – a ignoruje všetok ostatný svet mimo nej. Čo bude vidieť? Bude vidieť, že život v škole je bolesťou a utrpením, pretože je bezzmyselný. Učitelia ho nútia študovať spolu s ostatnými, ale k čomu je to dobré? Jednotkári aj päťkári sedia v rovnakých laviciach, spia na rovnakom internáte, jedia rovnaké jedlo, obliekajú rovnakú uniformu. Známká v žiackej a na vysvedčení? Zdrap papiera, k čomu to je? V skutočnosti lajdáci a grázli, ktorí porušujú poriadok a predpisy školy, sa majú lepšie. Užívajú si moc, dievčatá na nich letia, dokonca majú akúsi mieru luxusu nad rámec bežných podmienok školy a na úkor svojich slabších spolužiakov. Oni sú skutočné celebrity! Tak prečo neisť ich cestou? Nie je lepšie byť grázlom, kašľať na úplne zbytočné učenie sa a užiť si, čo sa dá? Alebo... Aj tak jedného dňa všetci absolventi zmiznú a sú preč. Prejdú bránou a viac ich už nikto nikdy nevidí, neexistujú, sú mŕtvi a zabudnutí. Každého z nás to postihne. Život grázla a tyrana na škole je isto lepší, než život bifloša a jeho obeť – ale ani ten za to nakoniec nestojí. Prečo potom neskončiť všetko hneď teraz, prejsť bránou rovnou hneď teraz, rozplynúť sa v ničote a ukončiť tak svoj bezzmyselný život školáka?

Presne toto je pohľad, ktorý a skrýva v pozadí Tolstého úvah – i v pozadí Russelovho zúfalstva, ale napriek všetkému stále aj v pozadí Petersonovej filozofie – vágne odkazy na „Bytie“ to v skutočnosti veľmi nezachraňujú. Jeho problémom je, že je neúplný. Vráťme sa ešte raz k príkladu s internátnou školou. Čo sa stane, ak náš študent zrazu pohliadne za múry školy? Zrazu zistí, že za jej bránami je šíry obrovský svet. Zrazu zistí, že prekročením brán školy sa život nekončí, naopak, začína. A zistí, že v tomto svete je všetko naopak. Grázle a tyran, lajdák, ktorý bol na škole pochybnou celebritou lúzy – ale aj ten, kto predčasne prešiel bránou školy a „skoncoval s tým“ – sú „tam von“ úbožiakmi: bez vzdelania im neostáva nič, len živorit' niekde na okraji, pretože to, čo žili, robili, čo si odniesli, sa ukazuje byť pre skutočný život v skutočnom svete zúfalo nedostačujúce a to, že boli na škole „šéfmi vlastnej bandy“ a „dievčatá na nich leteli“ tam von nikoho ani najmenej nezaujímajú. Naopak, onen „bifloš“ je na tom zrazu neuveriteľne dobre: vyzbrojený vedomosťami, zručnosťami, poznatkami, ale aj pevnou vôľou, ktorá mu umožňovala všetky tie roky prežiť a ďalej ísť proti prúdu a nevzdať to, sú skvelým východiskom k tomu, aby raketovo stúpil nahor za skutočným úspechom. Bezzmyselná škola sa zrazu stáva zmysluplnou a na pohľad zbytočné vzdelanie sa stáva kľúčovo dôležitým. Presne ako to vraví Ježiš: Prvé je zrazu posledné a posledné je zrazu prvé.

Hmotný svet je len malý fragment skutočného sveta v jeho celistvosti. Aj pozemský život je len krátka epizóda vo vekovitej trvajúcej existencii človeka. Ak ich vyjmeme a zvyšok ignorujeme, stávajú sa bezzmyselnými a zbytočnými – rovnako, ako prevodov-

ka, ktorú vyberiete z auta a pohodíte na dvore, kde sa povahuje zbytočná, otravná, prekážajúca a nezmyselná, čím skôr ju hodíte do šrotu, tým lepšie. Ak ale máte auto, do ktorej sa dá vložiť – zrazu sa stáva dôležitou a vzácnou a hodnou veľkej starostlivosti. To platí aj o našom živote: zmysel má len vtedy, ak ho vnímame v kontexte celej našej existencie, nie len jej malej pozemskej časti. Podobne svet: Je nepochybne veľmi zlý a nezmyselný, ak z neho vnímame izolovane len jeho malú hmotnú čiastku. Je ale dobrý, správny a presne taký, aký má byť, ak ho vnímame v jeho celostnosti, ktorej je hmotná viditeľná realita len malou a pominajúcou sa súčasťou.

Ako to teda s našim životom je? To už vieme. Sme stvorení na zbožštenie sa v Bohu. Náš život na tejto zemi je tréningom, v ktorom sme pozvaní učiť sa umeniu božského života a trénovať božské postoje. Svet, do ktorého sme postavení, nie je hotel, ale tréningové centrum, v ktorom máme poruže všetky potrebné vybavenia k tomuto tréningu. Svet sám je dokonalou prekážkovou dráhou vytvorenou špeciálne na tento účel.

Okolo nás sú lajdáci a grázli, ktorí tejto škole sveta nerozumejú. Jej navzdory si vytvárajú alterantívnu realitu s alterantívnym životom, ktorý sa odvíja od alterantívneho rebríčka dominancie (porov. úvaha 664), v ktorom zápasia medzi sebou navzájom o majetok, moc, dôležitosť (čiže slávu, uznanie) a nakoniec aj zábavu, pohodlie a užívanie si. Ale aj oni prispievajú k nášmu tréningu, pretože trénujú našu vôľu, naše odhodlanie napredovať na inom rebríčku dominancie, tom skutočnom – a tým je rebríček dominancie Božieho sveta, toho celostného a úplného, v ktorom sa cení len jediné a bojuje len o jediné: Svätosť, čiže dokonalé dobro dokonalej lásky na obraz Boha, ktorým sa raz máme stať. Tak, ako to hovorí Ježiš: „Všetci vás budú nenávidieť pre moje meno. Ale kto vytrvá do konca, bude spasený“ (Mt 10,22). Nehovori: Ochránim vás pred nimi. Ale hovorí: Aj oni prispievajú k vášmu víťazstvu, preto vás im takpovediac „vydám napospas“. Ako bojovníkov v aréne. Dám vám šancu bojovať a zvíťaziť. Kto zvíťazí, bude spasený.

V tej chvíli zrazu všetko zapadne do seba. Svet už nie je bezzmyselný a život viac nie je tragický. Oboje je preniknuté Božím zámerom: Svet účelom, život svitom Božej slávy a konečného víťazstva. Toto je oná skutočná viera. Nie Tolstého viera ako popretie rozumu, ale viera ako porozumenie, v plnom zmysle slova racionálne, založené na celostnom vnímaní celej Reality.

Čím sa dostávame k druhému problému, ktorý Peterson rieši a tým je naša zodpovednosť za svoj osud. Je to postoj proaktivity, ktorý vo svojich Siedmych návykoch obšírne rozoberá Stephen Covey. Peterson uvažuje takto: „Nábožný človek môže zúfalo hromziť na očividnú nespravodlivosť a slepotu Boha. ... Agnostický alebo ateistický orientovaný človek môže viniť osud alebo zatrpknuto premýšľať o krutosti náhody. Iní sa môžu pretrhnúť v hľadani povahových nedostatkov, ktoré sú príčinou ich utrpenia a úpadku. Vo všetkých prípadoch ide o to isté. Mení sa meno adresáta, ale nosná psychológia je rovnaká. Prečo? Prečo je na svete toľko utrpenia a krutosti? ... Ľudia, ktorí v minulosti prežili niečo hrozné, [niekedy] konajú dobro, a nie zlo, aj keď sa to môže javiť ako nadľudský výkon. Stretol som ľudí, ktorým sa to podarilo. ... Mal som klientku, ktorá nemala dobrých rodičov. Mama jej zomrela v ranom detstve. Vychovávala ju stará mama, zatrpknutá babizna, ktorá príliš dbala na vonkajší dojem. K vnučke sa nesprávala pekne a trestala ju za jej cnosti - kreativitu, citlivosť a inteligenciu. Všíjala si na nej hnev za svoj nepochybne ťažký život. S otcom mala lepší vzťah, no bol závislý a zomrel, keď sa o neho starala. Klientka mala syna. Nič z toho na neho neprenášala. Vyrástol z neho pravdovravný, samostatný, usilovný a bystrý človek. Rozhodla sa nezväčšovať diery v zdedenej kultúrnej látke, neprenášať ju na iných, ale zažiť ju. Odmietla hriechy svojich predkov. Dá sa to.“ A potom radí: „Zvážte svoje okolnosti. Začnite postupne. Využili ste naplno výhody ponúkaných príležitostí? Pracujete tvrdo na kariére alebo v práci, alebo vás brzdí a obmedzuje zatrpknutosť a

hnev? Uzmierili ste sa s bratom? Správate sa k partnerovi a deťom dôstojne a úctivo? Máte zvyky, ktoré ničia vaše zdravie a pohodu? Ste naozaj zodpovední? Povedali ste svojim priateľom a členom rodiny všetko potrebné? Sú veci, ktoré by ste mohli urobiť, o ktorých viete, že by ste ich mohli urobiť, aby zlepšili vašu situáciu?“ Opakuje to, čo hovorí stručnejšie Stephen Covey: Buďte proaktívny. Konajte. Buďte strojcami svojho osudu, nie obeťami, ktoré len bezmocne reagujú na okolnosti, ktoré ich valcujú. Prevezmite zodpovednosť za svoj osud a iniciatívnosť pri jeho stvárňovaní.

Niekedy sa zdá, že okolnosti napriek všetkému stoja proti nám a my nemôžeme uspieť. Ale aj tu jestvuje spôsob, vyjadrený v prísloví: „Ak sa jedny dvere zatvoria, iné sa otvoria.“ Ak sa nedá ísť jednou cestou, môžeme ísť inou. Ako hovorí M. Scott Peck: „Často musíme voliť medzi menším a väčším zlem, ale pretože alespoň túto voľbu urobiť môžeme. Ano, souhlasím se svým známým, že na tomto světě existují síly, jež omezují naši svobodu. My se však můžeme svobodně rozhodnout, jakým způsobem na ně odpovíme a jak se k nim postavíme. Můj známý se rozhodl, že bude žít v oblasti, kde policie nesnáší „vlasatce“, a přesto si nechá narůst dlouhé vlasy. Může se svobodně rozhodnout jinak: přestěhovat se do města, nechat se ostříhat, nebo dokonce kandidovat na úřad místního šerifa“ (Nevyšliapanou cestou). Všetky tieto možnosti máme už v rámci tohto hmotného sveta. Čo ak sa ale na tento problém pozrieme z hľadiska celej Reality, sveta v jeho úplnosti?

Po prvé, zistíme, že nemusíme meniť ani dvere ani cesty. Dobro, láska a svätosť – nič v tomto svete nám nemôže nijako zabrániť ani v jednom, ani v druhom, ani v treťom. Môžu nás mučiť, väzniť, vysmievať, prenasledovať, opovrhovať nami, nenávidieť nás, môžu nás dokonca zabiť – ale toto všetko len prispieva k nášmu rastu, k nášmu napredovaniu a nakoniec víťazstvu v boji o to jediné, na čom záleží a tým je prvá priečka na skutočnom rebríčku dominancie – zbožštenie sa v Bohu! V každej chvíli je svet okolo nás presne taký, aký má byť a slúži nám presne tak, ako slúžiť má: ako tréningový nástroj nášho rastu, ako bojová aréna nášho víťazstva.

Po druhé, naša zodpovednosť za seba je vskutku absolútna. Nič okolo nás, ani svet, dokonca ani Boh, nemôže za nás a namiesto nás rozhodnúť, či touto cestou pôjdeme, alebo nie. Či bojovať budeme, alebo nie. Či zvíťazíme, alebo nie. Kresťanstvo je absolútnne proaktívne. Po tom, čo v Kristovi Boh urobil, zariadil a daroval úplne všetko, je to už len a jedine na nás. Na nikom inom. My a jedine my sme absolútnne a bezvýhradne zodpovední za svoj osud, za svoju spásu či ztratenie, triumf či pád. A jediným spôsobom, ako tento boj vyhrať, je iniciatívnosť, proste „vstať a ísť do boja, bojovať a zvíťaziť“, podľa slov Písma: „Bojuj dobrý boj viery a zmocni sa večného života; ved' doň si povolaný“ (1 Tim 6,12). Nie sme „Cirkev čakajúca“, kde dobrí ľudia sedia a čakajú, „kedy si ich Pán Boh vezme k sebe do Neba“. Sme Cirkev bojujúca a putujúca, ľud Exodu zo sveta do kráľovstva. Len kto aktívne kráča a aktívne bojuje, „zvíťazí [a] zdedí toto“ (Zjv 21,7)!

Po tretie: ak máme akýkoľvek problém so svetom – s osudom, s prostredím, s počasím, s ľuďmi, s prácou, so zdravím, s čímkoľvek, – je to náš problém. Problémom nie je svet, ten je taký, aký byť má, cvičisko určené na to, aby sme na ňom ukázali, čo v nás je. Aj náš život je taký, aký má byť: nástroj, s pomocou ktorého môžeme a máme vyhrať svoj boj. Tam problém nie je. Ak napriek tomu niečo ako problém vnímame, je to potom problém v nás: v niečom sme vybočili. Stratili sme smer. Ochabli. Opustili sme rebríček dominancie Neba a skĺzli ku grázlom a lajdakom okolo nás a k ich rebríckom a hodnotám. Ak sa to stane, potom na vine nie je svet, okolie ani ľudia. Problém je v nás, v našom postoji a chápaní toho všetkého. Preto aj riešenie je vždycky v nás. Ako hovorí Peterson: „Neviňte kapitalizmus, radikálnu ľavicu či nepravosť vašich nepriateľov. Nereorganizujte štát, pokiaľ si neusporiadate vlastný život. ... Skôr než začnete kritizovať druhých, upracte si vo vlastnom dome.“ V kresťanstve to platí absolútnne – pretože jeho cieľom je práve ono Frommovo „nie mať, ale byť“.